

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.8.13>

УДК 338.23:351.865(477)

О. В. Булатова,

*д. е. н., професор, професор кафедри міжнародних фінансів,
НН інститут міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7938-7874>

Н. В. Резнікова,

*д. е. н., професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин, НН інститут міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-869X>

В. А. Крикун,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу,
НН інститут міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2095-2223>

О. С. Шепель,

*PhD, асистент кафедри світового господарства і міжнародних економічних
відносин, НН інститут міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9200-9925>

Г.О. Гридасова,

*PhD, молодший науковий співробітник, НН інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9270-5213>

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ РЕСУРСНОГО
ПРОТИСТОЯННЯ**

O. Bulatova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of International Finance, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

N. Reznikova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

V. Krykun,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Business, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

O. Shepel,

PhD, Assistant of the Department of World Economy and International Economic Relations, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

G. Grydasova,

PhD, Junior Researcher, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

PECULIARITIES OF CONFLICT DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF MODERN GLOBAL CHALLENGES: ECONOMIC CONSEQUENCES OF RESOURCE CONFRONTATION

Сучасні процеси створюють нові умови розвитку конфліктів, у тому числі у наслідок кліматичних змін та посилення екологічних загроз. Обґрунтовано, ресурсні війни формують не тільки екологічні загрози, а й посилюють конкурентну боротьбу за ресурси на тлі зростаючого їх дефіциту, посилюють напруженість у суспільстві, сприяють розвитку конфліктів. Визначено роль ресурсів у виникненні сучасних конфліктів (джерелом фінансування, фактор торговельних суперечок та війн, каталізатор екологічних загроз), їх впливу на глобальне безпекове середовище (зміни у світовому порядку, дестабілізація безпекового середовища). Конфлікти і зміна клімату взаємопов'язані, із поширенням та поглибленням

екологічних загроз посилюється їх вплив на динаміку збройних конфліктів, у тому числі тих, що виходять за межі національних кордонів.

Виділено основні регіони загострення конфліктів під впливом змін клімату (Західна, Центральна та Східна Африка, Близький Схід та Північна Африка, Південна Азія та Західна частина Тихого океану, Латинська Америка). Це регіони, де рівень конфлікту вже відносно високий, незалежно від рівня реалізації конфлікту (внутрішнього, транснаціонального, регіонального). У кожній з цих зон очікується різке зростання конфліктів, оскільки засоби до існування стають більш нестабільними, а економічна діяльність пов'язана, передусім, із природними ресурсами.

Історично конкуренція за природні ресурси створювала відповідну мотивацію для війн. Встановлення контролю за ресурсозабезпеченими територіями, логістичними (транспортними) системами, якими вони постачаються, і сьогодні виступає мотивом ресурсних війн. Визначено, що сучасні інвестиційні проєкти Китаю пов'язані із забезпеченням національної економіки стратегічними ресурсами, що посилюють китайські позиції у світовій економіці та геополітиці. Найбільша концентрація інвестиційних проєктів припадає на енергетику, транспорт, гірничо-металургійну галузь. Наслідком цього стало посилення протистояння із США.

Складний характер сучасних конфліктів зумовлений комплексною взаємодією геополітичних, економічних, екологічних, технологічних, соціальних факторів. Причинно-наслідковий зв'язок між конфліктами та змінами зазначених факторів є багатоскладним. Визначено роль міжнародного співробітництва у вирішенні проблем, пов'язаних із ризиками конфліктів у наслідок посилення екологічних загроз, використанням ресурсів, потребує поглиблення міжнародного співробітництва та побудови ефективних глобальних інституцій управління стратегічними ресурсами.

Стаття підготовлена в рамках виконання науково-дослідної роботи 0123U102061 «Міжнародні механізми забезпечення ресурсами стратегічного значення для підвищення обороноздатності України».

Modern processes create new conditions for the development of conflicts, including climate change and increased environmental threats. It is substantiated that resource wars form not only environmental threats but also intensify the competitive struggle for resources against the background of their growing shortage, increase tension in society, and contribute to the development of conflicts. The role of resources in the emergence of modern conflicts (a source of financing, a factor in trade disputes and wars, a catalyst for environmental threats), their impact on the global security environment (changes in the world order, destabilization of the security environment) is determined. Conflicts and climate change are interrelated, and with the spread and deepening of environmental threats, their impact on the dynamics of armed conflicts, including those that go beyond national borders, is increasing.

The main regions of conflict escalation under the influence of climate change are identified (West, Central and East Africa, the Middle East and North Africa, South Asia and the Western Pacific, Latin America). These are regions where the level of conflict is already relatively high, regardless of the level of conflict implementation (domestic, transnational, regional). In each of these zones, a sharp increase in conflicts is expected, as livelihoods become more unstable, and economic activity is primarily associated with natural resources.

Historically, competition for natural resources has created the appropriate motivation for wars. Establishing control over resource-rich territories and the logistics (transport) systems through which they are supplied is still the motive for resource wars today. It has been determined that China's modern investment projects are associated with providing the national economy with strategic resources that strengthen China's position in the world economy and geopolitics. The greatest concentration of investment projects falls on energy, transport, mining and metallurgical industry. The consequence of this was the intensification of confrontation with the USA.

The complex nature of modern conflicts is due to the complex interaction of geopolitical, economic, environmental, technological, social factors. The cause-

and-effect relationship between conflicts and changes in these factors is complex. The role of international cooperation in solving problems associated with the risks of conflicts because of increased environmental threats, resource use, requires deepening international cooperation and building effective global institutions for managing strategic resources. The article was prepared as part of the research work 0123U102061 "International mechanisms for providing resources of strategic importance to increase the defense capability of Ukraine."

Ключові слова: *конфлікти, виклики, загрози, національна безпека, геополітичне суперництво, стратегічне планування, економічний суверенітет, глобальна безпека, ресурсні війни, нестабільність, асиметричність, тероризм, витрати, ресурси, екологічні загрози, кліматичні зміни, ESG принципи, ЦСР, сталий розвиток, світова економіка, міжнародне співробітництво, КНР, США, Африка, Азія, Латинська Америка*

Keywords: *conflicts, challenges, threats, national security, geopolitical rivalry, strategic planning, economic sovereignty, global security, resource wars, instability, asymmetry, terrorism, costs, resources, environmental threats, climate change, ESG principles, SDGs, sustainable development, world economy, international cooperation, China, USA, Africa, Asia, Latin America*

Постановка проблеми. Сучасні глобальні виклики впливають на тенденції розвитку сучасних конфліктів. Геополітичне протистояння країн, погіршення геоекономічних умов, загострення асиметрій та поглиблення нерівностей (економічної, соціальної, цифрової тощо). За таких умов стратегічне планування та міжнародне співробітництво виходять на перший план у формування стабільного глобального безпекового середовища, розв'язання існуючих та попередження нових конфліктів. Як показує сучасна практика, насильство та воєнні конфлікти вже не можуть бути справою виключно однієї країни, міжнародне співтовариство має стати незалежним арбітром у вирішенні будь-яких конфліктних питань, які пов'язані із захистом

прав людини, забезпеченням державного суверенітету шляхом формування та застосування дієвої системи інститутів та механізмів міжнародної взаємодії. Дослідження конфліктів, їх розвитку, впливу, інструментів та методів вирішення має об'єктивну потребу, актуальність якої тільки посилюється в умовах глобалізаційних викликів, за яких сучасні конфлікти набувають хронічного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз доробку українських [1; 2; 3; 4; 5; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 17; 18; 35; 36] і зарубіжних вчених [22; 30; 39; 40] свідчить, що джерелами потенційних конфліктів можуть стати неефективність управління, його якості та результативність, рівень корупції та бюрократії. Т. Хегре і Г. Нігард [26], Л.-Е. Седерман, С. Хуг, Л. Ф. Кребс [19]. К. Хайнс [25], Т. Тейлер [42], Ч. Джанг [28] переконані, що детермінуючим конфліктогенністю чинником виступає саме стан внутрішніх проблем у країні, а для Т. Гурр [24], Дж. Д. Фірон, Д. Д. Лейтін [23] першочергове значення надається нерівності та невдоволеності у суспільстві. Дослідники К. Мах, К. Краан, В. Адгер [20], К. Унфрід, К. Кіс-Катос, Т. Позе [43], М. Брекнер, У. Сунде [16], А. Келлі, Р. Радлер [29] наполягають, що значною рушійною силою конфліктів для країн у системі координат сучасних викликів стають саме кліматичні зміни та викликані ними екологічні загрози.

Причинно-наслідковий зв'язок між антропогенною зміною клімату та конфліктом є предметом наукових дискусій, а результати досліджень про взаємозв'язок між кліматом і конфліктами різноманітні та суперечливі. Відповідно, зміну клімату можна розглядати як підсилювач загроз, які пов'язані із дією інших чинників. Відтак, механізми кліматично-конфліктних зв'язків залишаються ключовою невизначеністю [20], змінюються у просторі і часі [21]. Емпіричні дані про наслідки кліматичних змін для конфліктів свідчать, що глобальне потепління збільшує частоту екстремальних подій і конфліктів. Існує значний позитивний зв'язок між викидами парникових газів та військовими конфліктами, особливо низькоінтенсивними та інтернаціоналізованими внутрішньодержавними конфліктами [32].

Дослідники відзначають, що кліматичні зміни формують не тільки екологічні загрози, а й посилюють напруженість та посилення конкурентної боротьби за ресурси на тлі зростаючого їх дефіциту.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення ролі ресурсів як тригерів розгортання сучасних геополітичних конфліктів в умовах загострення глобальних викликів, що посилюють ресурсне протистояння.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перерозподіл ресурсів стає невід’ємною частиною результатів конфліктів, їх врегулювання тощо. Незважаючи на зменшення ролі ресурсів як головного мотиву війн ХХ століття, їх дефіцит тільки посилює ризики виникнення конфліктів. Особливо гостро це стало відчуватись в умовах сучасних кліматичних змін. Досліджуючи роль ресурсів у виникненні сучасних конфліктів можна, фактично, виокремити три аспекти.

По-перше, мова йде про класичне економічне значення ресурсів у формуванні доходів. Експлуатація природних ресурсів, їх торгівля, незаконний видобуток – є важливим джерелами доходів, потрібних для фінансування воєнних конфліктів, що яскраво історія конфліктів і війн на африканському континенті. Торгівля ресурсами у такому випадку стає джерелом фінансування ескалації конфліктів, робить їх довготривалими, з іншого боку, встановлення контролю над ресурсами стає мотивуючим фактором для конфліктуючих сторін для отримання відповідної ренти не тільки під час конфліктів, а й у майбутньому.

По-друге, загострення екологічних загроз у наслідок антропогенної діяльності, призвело до посилення конкуренції за природні ресурси. Їх дефіцит, спричинений зміною клімату (у першу чергу це стосується водних ресурсів, деградації сільськогосподарських угідь тощо), стає джерелом нестабільності, залежності, напруженості, посилюючи рівень конфліктів у суспільстві. Країни з вищим рівнем екологічних загроз частіше мають вищий рівень конфліктів та нижчий рівень безпеки суспільства, особливо в регіонах зі слабкими інституціями. У найбільш вразливих від змін клімату країнах ще

більше загострюються проблеми соціально-економічного розвитку, ресурсного забезпечення, міграції тощо. Переміщення людей та конкуренція за ресурси стало призводити до того, що вплив початкового шоку почав виходити за межі національних і навіть континентальних кордонів.

По-третє, через дефіцит природних ресурсів, обмеженість доступу до них виникає питання визначення ресурсів як фактору геополітичного впливу, підтвердженням чого стають чисельні торговельні суперечки та війни. Такі ресурсні війни за доступ до запасів цінних природних ресурсів (у першу чергу енергетичних, рідкоземельних) сприяють фундаментальним змінам у світовому порядку, його переформатуванню тощо, посилюючи нестабільність, особливо в тих районах, де конкуренція за ресурси перетинається із історичними територіальними та релігійними суперечками [31]. Особливо гостро їх наслідки відчуються, коли подібні суперечки виникають між основними акторами міжнародних економічних відносин, які поширюються на треті країни, за таких умов нестабільність глобального безпекового середовища тільки посилюється.

Конкуренція за природні ресурси історично розглядалася як законне виправдання для початку війни, створюючи відповідну мотивацію для війн. Розглядаючи сутність ресурсних війн слід підкреслити, що частіше мова про встановлення контролю за ресурсозабезпеченими територіями, логістичними (транспортними) системами, якими вони постачаються тощо [37]. Фактично, сьогодні світ спостерігає прямий конфлікт стратегічних інтересів між США та Китаєм, через суттєве посилення економічного та, відповідно, політичного впливу останнього.

Інвестиційна стратегія Китаю, спрямована на розширення економічного та політичного впливу в ключових регіонах світу, прямо конфліктує з інтересами США. Американська сторона намагається стримати КНР, застосовуючи санкції, розширюючи військову присутність і пропонуючи альтернативні варіанти співпраці. За десять перших років оголошення ініціативи «Один пояс, один шлях» сукупний обсяг інвестування становив

1,016 трлн дол США [34]. Регіональний розподіл інвестування КНР у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» має нерівномірний характер. Особливу увагу, враховуючі стратегічні інтереси Китаю, приділено країнам Африки, Південно-східної Азії та Тихоокеанського регіону, Близького Сходу, інвестування яких Китай масштабно розширює (табл.1).

Таблиця 1. Регіональний розподіл інвестування КНР у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», млрд дол США

Регіон	2013	2022	2023
Африка	35,1	12,9	21,7
Близький Схід	11,8	15,6	15,8
Південно-східна Азія та Тихоокеанський регіон	11,2	12,7	14,9
Європа	11,8	3,1	12,0
Східна Азія	3,8	8,3	10,9
Латинська Америка	8,9	18,1	7,5
Південна Азія	4,2	2,9	5,9
Центральна Азія	5,8	1,0	3,7
Всього	92,6	74,6	92,4

Джерело: складено на основі аналізу джерела [34]

Інвестиційні проєкти пов'язані, перш за все, із забезпеченням національної економіки стратегічними ресурсами (див. Табл.2), переформатуванням існуючих глобальних ланцюгів, що посилюють китайські позиції у світовій економіці та геополітиці. Наслідком цього стало посилення протистояння із США. Найбільша концентрація інвестиційних проєктів припадає на енергетику, транспорт, гірничо-металургійну галузь. Потенційними на майбутнє вважають шість напрямів: виробництво за новими технологіями (акумулятори), відновлювана енергетика, інфраструктура, що сприяє торгівлі (включаючи трубопроводи, дороги), ІКТ (центри обробки даних), ресурсне забезпечення (гірничодобувна промисловість, нафта, газ), високоефективні або стратегічні проєкти (залізниця).

Таблиця 2. Секторальний розподіл інвестування КНР у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», %

Сектор економіки	2013	2020	2022	2023
Енергетика	52,86	41,13	44,51	30,77
Транспорт	17,89	27,47	20,79	15,74
Гірничо-металургійна галузь	5,97	8,33	10,09	21,00
Нерухомість	6,65	6,81	5,82	15,51
інші	16,63	16,26	18,79	16,98

Джерело: складено на основі аналізу джерела [34]

Основними проблемними регіонами можливого загострення конфліктів під впливом змін клімату виступають: Західна, Центральна та Східна Африка, Близький Схід та Північна Африка, Південна Азія та Західна частина Тихого океану, і, нарешті, Латинська Америка (табл.3). Це регіони, де рівень конфлікту вже відносно високий, незалежно від рівня реалізації конфлікту (внутрішнього, транснаціонального, регіонального). У кожній з цих зон очікується різке зростання конфліктів, оскільки засоби до існування стають більш нестабільними, а економічна діяльність пов'язана, передусім, із природними ресурсами, сільським господарством тощо.

Таблиця 3. Основні регіони можливого загострення конфліктів під впливом змін клімату

Регіон	Кліматичні зміни та конфлікти
Західна Африка	Збідніння населення та посилення внутрішніх конфліктів посилюють розвиток злочинних та терористичних мереж, діяльність яких загрожує безпеці країн уздовж Атлантичного узбережжя (Сенегал, Гвінея, Кот-д'Івуар), які піддаються опустелюванню та підвищенню рівня моря.
Східна Африка	Потенційне загострення конфліктів, пов'язаних із водою, між Ефіопією, Суданом та Єгиптом.
Близький Схід та Північна Африка	Кліматична вразливість країн (Марокко, Туніс, Алжир, Ліван). Загострення конфлікту щодо водних ресурсів у басейні річки Йордан. Події у сфері кліматичної та морської безпеки в Перській затоці
Південна Азія та Західна частина Тихого океану	Загострення територіальних конфліктів та посилення зіткнення за ресурси через кліматичні зміни. Кліматична вразливість територій регіону через густонаселеність
Латинська Америка	Розвиток напруженості, соціальні заворушення та конфлікти навколо Амазонії, зростаюча кліматична вразливість населення

Джерело: побудовано на основі аналізу джерела [21].

Прибутки від екологічних злочинів, таких як незаконна вирубка лісу, незаконний видобуток корисних копалин, торгівля дикими тваринами оцінюються в 110-281 млрд дол США на рік [27]. Екологічні злочини мають антисупільний характер, оскільки їх наслідки безповоротно руйнують екосистеми, знищують біорізноманіття, виснажують природний капітал, формують загрози безпеці людства в цілому, посилюючи кліматичні та екологічні ризики, унеможливаючи забезпечення сталого розвитку. Із урахування цього справжні втрати від екологічних злочинів є ще більш загрозливі (за експертними оцінками Світового банку вони сягають від 1 до 2 трлн дол США [27]). Щороку незаконна вирубка лісів формує до 157 млрд дол США кримінальних доходів, торгівля дикою природою забезпечує транснаціональній організованій злочинності понад 23 млрд дол США. Обсяг кримінальних доходів, отриманих через незаконну торгівлю відходами досягає 12 млрд дол США, нелегальний видобуток корисних копалин оцінюється від 12 до 48 млрд дол США [33]. Незаконний видобуток і торгівля золотом є одними з найнебезпечніших і найприбутковіших екологічних злочинів. Незаконний вивіз золота з країн африканського континенту оцінюється у 30 млрд дол США, з латиноамериканських країн – близько 7 млрд дол США [44]. Щороку незаконний промисел забезпечує до 36 млрд дол кримінальних доходів. До 70% рибальських суден, що задіяні у незаконному вилові риби і морепродуктів мають реєстрацію у певних податкових гаванях (зокрема в Белізі та Панамі [41]), у наслідок чого фінансові втрати стають ще більше. Країни втрачають відповідні податки, ліцензійні збори, роялті тощо, потенційні втрати державних фінансів від незаконної вирубки лісу, рибальства та торгівлі дикими тваринами оцінюються від 7 до 12 млрд дол США на рік. Зазвичай транснаціональні злочинні мережі для досягнення своїх цілей співпрацюють із різними іншими суб'єктами, у тому числі державними, сприяючи нестабільності, посиленню корупції та підриву державної влади, тим самим, створюючи відповідне середовище для розвитку конфліктів у суспільстві.

Фрагментація торгівлі знижує ефективність спеціалізації та конкуренції, обмежує економію на масштабі. Пом'якшити вплив кліматичних змін на конфліктогенність можна шляхом розвитку міжнародного співробітництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій, розвиток нових моделей розподілу ресурсів, стратегічне планування скорочення ресурсного споживання тощо. Із точки зору сталого розвитку уряди країн все активніше застосовують інструменти регуляторної конкуренції [6]. Ресурсний націоналізм як ключова складова політики економічного націоналізму та патріотизму [7; 38] все активніше застосовується для протидії зовнішньоекономічній експансії. Розуміння тісного взаємозв'язку між ресурсами, нестабільністю та конфліктами, нова глобальна невизначеність щодо ціноутворення на ресурси, їх дефіциту та доступу викликає переосмислення наявних концепцій безпеки. Із огляду на це міжнародне співробітництво передбачає поєднання зусиль багатьох стейхолдерів (уряди, органи правоохоронної та суддівської системи, науковці, громадянське суспільство, споживачів і виробників), що представляють як бідні, так і багаті країни, міжнародні інституції тощо. Таке багатостороннє та багаторівневе поєднання всіх зацікавлених у подоланні екологічних загроз сторін сприятиме подоланню сучасних викликів, у тому числі пов'язаних із діяльністю злочинних організацій та мереж.

Висновки. В рамках даного дослідження було встановлено, що ресурси (їх видобуток, торгівля, експлуатація) відіграють особливу роль у виникненні сучасних конфліктів, оскільки вони виступають важливим джерелом їх фінансування, загострюють торговельні суперечки та екологічні загрози, посилюючи тим самим рівень конфліктів, особливо в регіонах зі слабкими інституціями. Ресурсні війни сприяють фундаментальним змінам у світовому порядку, послаблюючи глобальне безпекове середовище. Із поширенням та поглибленням екологічних загроз посилюється їх вплив на динаміку збройних конфліктів, у тому числі тих, що виходять за межі національних кордонів. Очікується, що подальші кліматичні зміни та посилення

екологічних загроз й надалі будуть впливати на зростання напруженості та динаміку конфліктів у світі.

Суттєвою проблемою врегулювання сучасних конфліктів стали недержавні суб'єкти, діяльність яких спрямована на досягнення цілей із застосуванням різноманітних форм насильства. Мова йде про терористичні угруповання, приватні військові формування, транскордонну злочинність тощо. Діяльність цих недержавних суб'єктів суттєво підриває державні інституції, національну та регіональну безпеку.

Вирішення проблем, пов'язаних із використанням ресурсів, зменшення ризиків конфліктів у наслідок посилення екологічних загроз потребує поглиблення міжнародного співробітництва та побудови ефективних глобальних інституцій з управління стратегічними ресурсами. Сучасні конфлікти набувають глобальних ознак, їх складний характер зумовлений комплексною взаємодією геополітичних, економічних, екологічних, технологічних, соціальних факторів, формуючи нове глобальне безпекове середовище. Причинно-наслідковий зв'язок між конфліктами та змінами зазначених факторів є багатоаспектним і потребує комплексних міждисциплінарних досліджень.

Література

1. Булатова О. В., Захарова О. В., Карпенко О. І., Федоров Е. В. Економічна безпека країн в умовах сучасних глобальних трансформацій: виклики, загрози, ризики / за заг. ред. О. В. Булатової. Київ: МДУ, 2024. 290 с.
2. Булатова О. В., Федоров Е. В. Виклики, загрози та ризики формування національної економічної безпеки: глобальний та національний рівень. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. 2022. Вип. 23. С. 52-65. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2022-12-23-52-65>
3. Булатова О., Панченко В., Іващенко О. Мегатренди міжнародного економічного розвитку і виклики економічній безпеці: потенціал управління політикою стійкості та протидії ризикам. Modeling the development of the

economic systems. 2023. № 2. С. 215-222. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29>

4. Дугінець Г., Яценко О., Панченко В. Міжнародний досвід повоєнного відновлення: тригери соціально-економічного розвитку в умовах децентралізації. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2024. № 328(2). С. 497-505. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-74>

5. Лук'яненко Д. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2001. 538 с.

6. Панченко В. Г. Діалектика сталого розвитку і ресурсного націоналізму як протекціоністської політики, Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (16-17.02.2018 р., м. Ужгород), Ужгород: ВД «Гельветика», 2018, С. 21-23.

7. Панченко В. Г. Факторний неопротекціонізм як інструмент політики ресурсного націоналізму: виклики сталому розвитку, *Paradygmat zrównoważonego rozwoju w świecie nieprzewidywalnych przemian* / A. Kordonska, R. Kordonski (ред.), Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki, Lwów-Olsztyn, 2017, С. 43-64.

8. Панченко В. Г., Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Форсайт як інструмент відповідального державного управління і стратегування міжнародної економічної політики в умовах загострення глобальних проблем розвитку. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2024. № 326 (1). С. 350-358. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-55>

9. Панченко В., Птащенко О. В., Резнікова Н. В., Карп В. С. Міжнародні стратегії зменшення економічних, соціальних і технологічних розривів між країнами: історичні паралелі адаптації моделей стрибкоподібного і наздоганяючого розвитку. Агросвіт. 2025. № 7 (квітень). С. 4-15. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.7.4>

10. Панченко В., Птащенко О., Резнікова Н., Карп В. Стрибкоподібний і наздоганяючий розвиток як імператив модернізації та структурної

трансформації азійських країн: історичні аспекти реалізації політики стимулювання експорту. Агросвіт. 2025. № 6. С. 17-29.
<https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.6.17>

11. Панченко В., Резнікова Н. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навчальний посібник. Київ: АграрМедіа, 2025. 471 с.

12. Панченко В., Резнікова Н., Іващенко О. Стратегічний форсайт як інструмент протидії сучасним глобальним викликам економічній безпеці і нерівності: досвід ЄС для України у сприянні стійкості та сталості. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2023. № 4 (320). С. 31-39. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-5>

13. Птащенко О. В., Кириленко О. П., Курцев О. Ю. Вплив цифрових трансформацій на розвиток сучасного економічного простору: людський капітал, інклюзія, безпека. Бізнес Інформ. 2024. № 7. С. 180-190. URL: https://www.businessinform.net/article/?year=2024&abstract=2024_7_0_180_190

14. Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Перспективи формування нових центрів економічного зростання в умовах нової норми світової економіки як прояв незалежності. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 11. С. 5-9.

15. Резнікова Н., Панченко В. Репортажі із цивілізаційних фронтів. На передовій міжнародної економічної політики. Київ: Аграр Медіа Груп, 2023. 234 с.

16. Breckner M., Sunde U. Temperature extremes, global warming, and armed conflict: new insights from high resolution data. World Development. 2019. Vol. 123. P. 104624. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104624>

17. Bulatova O., Reznikova N., Sarbash S. Asymmetry of the modern conflicts. Przegląd Strategiczny. 2024. No. 17. P. 25-34. <https://doi.org/10.14746/ps.2024.1.2>

18. Bulatova O., Zakharova O., Reznikova N. Modern scientific and methodological approaches to monitoring the economic security of countries. In: Transformations, Challenges and Security: monograph. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2024. P. 68-92.

19. Cederman L.-E., Hug S., Krebs L. F. Democratization and civil war: Empirical evidence. *Journal of Peace Research*. 2010. Vol. 47. No. 4. P. 377-394. <https://doi.org/10.1177/0022343310368336>
20. Climate as a risk factor for armed conflict / K. J. Mach et al. *Nature*. 2019. Vol. 571, no. 7764. P. 193-197. <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1300-6>
21. Ecological threat report 2024: Analysing ecological threats, resilience & peace. Sydney: Institute for Economics & Peace, 2024. 72 p. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2024/10/ETR-2024-web.pdf>
22. Farrell H., Newman A. L. Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security*. 2019. Vol. 44. No. 1. P. 42-79.
23. Fearon J. D., Laitin D. D. Ethnicity, Insurgency, and Civil War. *American Political Science Review*. 2003. Vol. 97. No. 1. P. 75-90. <https://doi.org/10.1017/s0003055403000534>
24. Gurr T. R. A Causal Model of Civil Strife: A Comparative Analysis Using New Indices. *American Political Science Review*. 1968. Vol. 62. No. 4. P. 1104-1124. <https://doi.org/10.2307/1953907>
25. Haynes K. Diversionary conflict: Demonizing enemies or demonstrating competence? *Conflict Management and Peace Science*. 2015. Vol. 34. No. 4. P. 337-358. <https://doi.org/10.1177/0738894215593723>
26. Hegre H., Nygård H. M. Governance and Conflict Relapse. *Journal of Conflict Resolution*. 2014. Vol. 59. No. 6. P. 984-1016. <https://doi.org/10.1177/0022002713520591>
27. Illegal logging, fishing, and wildlife trade: the costs and how to combat it. World Bank. 2019. URL: <http://hdl.handle.net/10986/32806>
28. Jung S. C. Economic slowdowns and international conflict. *Journal of Peace Research*. 2022. P. 002234332211166. <https://doi.org/10.1177/00223433221116656>
29. Kelly A. M., Ngo Nguéda Radler R. D. Does energy consumption matter for climate change in Africa? New insights from panel data analysis. *Innovation*

and Green Development. 2024. Vol. 3. No. 3. P. 100132.
<https://doi.org/10.1016/j.igd.2024.100132>

30. Kirshner J. Classical realism and the challenge of global economic governance. *Oxford Review of Economic Policy*. 2024. Vol. 40. No. 2. P. 246-255.

31. Klare M. T. *Resource wars: The new landscape of global conflict*. New York: Henry Holt & Company, 2001. 304 p.

32. Ko J., Lee H. F., Leung C. K. War and warming: The effects of climate change on military conflicts in developing countries (1995-2020). *Innovation and Green Development*. 2024. Vol. 3, no. 4. P. 100175.
<https://doi.org/10.1016/j.igd.2024.100175>

33. Money laundering from environmental crimes. Paris: FATF, 2021. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/money-laundering-environmentalcrime.html>

34. Nedopil Ch. *China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2023 H1 – the first ten years*. Shanghai: Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, 2023. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13892.19841>

35. Panchenko V. G., Pinchuk Y. V. Current trends in the regulation of international trade in the conditions of excessive conflict of geoeconomic interests. *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*. 2024. Vol. 27. P. 5-14. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2024-14-27-5-14>

36. Ptashchenko O. Transformation of the global economic space in the present. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2018. Вип. 4 (245). С. 14-18.

37. Renner M. *The anatomy of resource wars*. Washington: Worldwatch Institute, 2002. 91 p.

38. Reznikova N., Panchenko V., Bulatova O. The Policy Of Economic Nationalism: From Origins To New Variations Of Economic Patriotism. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, no. 4. P. 274-281.
<https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-274-281>

39. Schwarzer D. Europe, the End of the West and Global Power Shifts. Global Policy. 2017. Vol. 8. Special Issue 4. P. 18-26.
40. Streeck W. Taking Back Control?: States and State Systems After Globalism. London: Verso Books, 2024.
41. Tax havens and global environmental degradation, Nature Ecology & Evolution / Galaz V., et al. 2018, Vol. 2, no. 9, P. 1352-1357. Режим доступу: <https://doi.org/10.1038/s41559-018-0497-3>
42. Theiler T. The microfoundations of diversionary conflict. Security Studies. 2018. Vol. 27. No. 2. P. 318-343.
43. Unfried K., Kis-Katos K., Pose T. Water scarcity and social conflict. Journal of Environmental Economics and Management. 2022. Vol. 113. <https://doi.org/10.1016/j.jeem.2022.102633>
44. Yansura J. Environmental crimes pose unique illicit finance challenges and require specific solutions: policy brief, 2024, 7 p. URL: <https://thefactcoalition.org/wp-content/uploads/2024/08/Environmental-Crimes-Policy-Brief-FACT-ENG.pdf>

References

1. Bulatova, O. V., Zakharova, O. V., Karpenko, O. I. and Fedorov, E. V. (2024), Ekonomichna bezpeka krain v umovakh suchasnykh hlobalnykh transformatsii: vyklyky, zahrozy, ryzyky [Economic Security of Nations amid Contemporary Global Transformations: Challenges, Threats, and Risks], MDU, Kyiv, Ukraine
2. Bulatova, O. V. and Fedorov, E. V. (2022), "Challenges, threats and risks of shaping national economic security: global and national level", Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika, vol. 23, pp. 52-65, <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2022-12-23-52-65>
3. Bulatova, O., Panchenko, V. and Ivashchenko, O. (2023), "Megatrends of international economic development and challenges to economic security: the potential of resilience and risk management policy", Modeling the Development of the Economic Systems, vol. 2, pp. 215-222, <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29>

4. Duhynets, H., Yatsenko, O. and Panchenko, V. (2024), "International experience of post-war recovery: triggers of socio-economic development in the context of decentralization", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 328(2), pp. 497-505, <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-74>

5. Lukianenko, D. H. (2001), *Stratehii ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii* [Strategies of Economic Development under Globalization], KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. Panchenko, V. H. (2018), "The Dialectics of Sustainable Development and Resource Nationalism as a Protectionist Policy", *Zabezpechennia staloho rozvytku ekonomiky: problemy, mozhlyvosti, perspektyvy: materialy mizhnar. nauk.-prak. konf.* [Ensuring sustainable economic development: problems, opportunities, prospects: materials of the international scientific and practical conference.], VD "Helvetyka", Uzhhorod, Ukraine, pp. 21-23.

7. Panchenko, V. H. (2017), "Factor Neo-Protectionism as an Instrument of Resource Nationalism Policy: Challenges to Sustainable Development", *Paradygmat zrównoważonego rozwoju w świecie nieprzewidywalnych przemian* [The Sustainable Development Paradigm in a World of Unpredictable Changes], Ivan Franko National University of Lviv, Lviv-Olsztyn, Ukraine, pp. 43-64.

8. Panchenko, V. H., Reznikova, N. V. and Ivashchenko, O. A. (2024), "Foresight as a tool of responsible public governance and strategizing international economic policy under escalating global development challenges", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 326(1), pp. 350-358, <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-55>

9. Panchenko, V., Ptashchenko, O. V., Reznikova, N. V. and Karp, V. S. (2025), "International strategies to reduce economic, social and technological gaps between countries: historical parallels of leapfrog and catching-up development models", *Ahrosvit*, vol. 7, pp. 4-15, <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.7.4>

10. Panchenko, V., Ptashchenko, O., Reznikova, N. and Karp, V. (2025), "Leapfrog and catching-up development as an imperative of modernization and

structural transformation in Asian countries: historical aspects of export promotion policy", *Ahrosvit*, vol. 6, pp. 17-29, <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.6.17>

11. Panchenko, V. and Reznikova, N. (2025), *Mizhnarodni stratehii ekonomichnoho rozvytku: navchalnyi posibnyk* [International Strategies of Economic Development: A Textbook], AhrarMedia, Kyiv, Ukraine.

12. Panchenko, V., Reznikova, N. and Ivashchenko, O. (2023), "Strategic foresight as a tool to counter current global challenges to economic security and inequality: EU experience for Ukraine in fostering resilience and sustainability", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 4(320), pp. 31-39, <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-5>

13. Ptashchenko, O. V., Kyrylenko, O. P. and Kurtsev, O. Yu. (2024), "Impact of digital transformations on the development of modern economic space: human capital, inclusion, security", *Biznes Inform*, vol. 7, pp. 180–190, available at:

https://www.businessinform.net/article/?year=2024&abstract=2024_7_0_180_190
(Accessed 30 July 2025).

14. Reznikova, N. V. and Ivashchenko, O. A. (2017), "Prospects for forming new centers of economic growth in the conditions of the new normal of the world economy as a manifestation of neo-dependence", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 11, pp. 5-9.

15. Reznikova, N. and Panchenko, V. (2023), *Reportazhi iz tsyvilizatsiinykh frontiv. Na peredovii mizhnarodnoi ekonomichnoi polityky* [Reports from the Frontlines of Civilization: At the Forefront of International Economic Policy], Ahrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine.

16. Breckner, M. and Sunde, U. (2019), "Temperature extremes, global warming, and armed conflict: new insights from high resolution data", *World Development*, vol. 123, p. 104624, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104624>

17. Bulatova, O., Reznikova, N. and Sarbash, S. (2024), "Asymmetry of the modern conflicts", *Przegląd Strategiczny*, vol. 17, pp. 25-34, <https://doi.org/10.14746/ps.2024.1.2>

18. Bulatova, O., Zakharova, O. and Reznikova, N. (2024), "Modern scientific and methodological approaches to monitoring the economic security of countries", Transformations, Challenges and Security: monograph, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania.

19. Cederman, L.-E., Hug, S. and Krebs, L. F. (2010), "Democratization and civil war: Empirical evidence", *Journal of Peace Research*, vol. 47(4), pp. 377-394, <https://doi.org/10.1177/0022343310368336>

20. Mach, K. J., Kraan, C. M., Adger, W. N., Buhaug, H., Burke, M., Fearon, J. D., Field, C. B., Hendrix, C. S., Jones, B., Kuperman, A., Nelson, J., Raleigh, C., Scheffran, J., Schultz, K. A. and von Uexkull, N. (2019), "Climate as a risk factor for armed conflict", *Nature*, vol. 571(7764), pp. 193-197, <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1300-6>

21. Institute for Economics & Peace (2024), Ecological threat report 2024: Analysing ecological threats, resilience & peace, Sydney, available at: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2024/10/ETR-2024-web.pdf> (Accessed 30 July 2025).

22. Farrell, H. and Newman, A. L. (2019), "Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion", *International Security*, vol. 44(1), pp. 42-79.

23. Fearon, J. D. and Laitin, D. D. (2003), "Ethnicity, Insurgency, and Civil War", *American Political Science Review*, vol. 97(1), pp. 75-90, <https://doi.org/10.1017/s0003055403000534>

24. Gurr, T. R. (1968), "A Causal Model of Civil Strife: A Comparative Analysis Using New Indices", *American Political Science Review*, vol. 62(4), pp. 1104-1124, <https://doi.org/10.2307/1953907>

25. Haynes, K. (2015), "Diversionary conflict: Demonizing enemies or demonstrating competence?", *Conflict Management and Peace Science*, vol. 34(4), pp. 337-358, <https://doi.org/10.1177/0738894215593723>

26. Hegre, H. and Nygård, H. M. (2014), "Governance and Conflict Relapse", *Journal of Conflict Resolution*, vol. 59(6), pp. 984-1016, <https://doi.org/10.1177/0022002713520591>

27. World Bank (2019), "Illegal logging, fishing, and wildlife trade: the costs and how to combat it", available at: <http://hdl.handle.net/10986/32806> (Accessed 30 July 2025).

28. Jung, S. C. (2022), "Economic slowdowns and international conflict", *Journal of Peace Research*, vol. 61, <https://doi.org/10.1177/00223433221116656>

29. Kelly, A. M. and Ngo Nguéda Radler, R. D. (2024), "Does energy consumption matter for climate change in Africa? New insights from panel data analysis", *Innovation and Green Development*, vol. 3(3), p. 100132, <https://doi.org/10.1016/j.igd.2024.100132>

30. Kirshner, J. (2024), "Classical realism and the challenge of global economic governance", *Oxford Review of Economic Policy*, vol. 40(2), pp. 246-255.

31. Klare, M. T. (2001), "Resource wars: The new landscape of global conflict", Henry Holt & Company, New York, USA

32. Ko, J., Lee, H. F. and Leung, C. K. (2024), "War and warming: The effects of climate change on military conflicts in developing countries (1995-2020)", *Innovation and Green Development*, vol. 3(4), p. 100175, <https://doi.org/10.1016/j.igd.2024.100175>

33. FATF (2021), "Money laundering from environmental crimes", Paris, available at: <https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/money-laundering-environmentalcrime.html> (Accessed 30 July 2025)

34. Nedopil, C. (2023), "China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2023 H1 – the first ten years", FISF Fudan University, Shanghai, China <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13892.19841>

35. Panchenko, V. G. and Pinchuk, Y. V. (2024), "Current trends in the regulation of international trade in the conditions of excessive conflict of

geoeconomic interests", Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika, vol. 27, pp. 5-14, <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2024-14-27-5-14>

36. Ptashchenko, O. (2018), "Transformation of the global economic space in the present", Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalya, vol. 4(245), pp. 14-18.

37. Renner, M. (2002), "The anatomy of resource wars", Worldwatch Institute, Washington, USA.

38. Reznikova, N., Panchenko, V. and Bulatova, O. (2018), "The policy of economic nationalism: from origins to new variations of economic patriotism", Baltic Journal of Economic Studies, vol. 4(4), pp. 274-281, <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-274-281>

39. Schwarzer, D. (2017), "Europe, the End of the West and Global Power Shifts", Global Policy, vol. 8, special issue 4, pp. 18-26.

40. Streeck, W. (2024), Taking Back Control?: States and State Systems After Globalism, Verso Books, London, United Kingdom.

41. Galaz, V., Crona, B., Dauriach, A., Scholtens, B., Yahya, S., Fogelnest, L. and Olausson, E. (2018), "Tax havens and global environmental degradation", Nature Ecology & Evolution, vol. 2(9), pp. 1352-1357, <https://doi.org/10.1038/s41559-018-0497-3>

42. Theiler, T. (2018), "The microfoundations of diversionary conflict", Security Studies, vol. 27(2), pp. 318-343.

43. Unfried, K., Kis-Katos, K. and Pose, T. (2022), "Water scarcity and social conflict", Journal of Environmental Economics and Management, vol. 113, <https://doi.org/10.1016/j.jeem.2022.102633>

44. Yansura, J. (2024), "Environmental crimes pose unique illicit finance challenges and require specific solutions: policy brief", available at: <https://thefactcoalition.org/wp-content/uploads/2024/08/Environmental-Crimes-Policy-Brief-FACT-ENG.pdf> (Accessed 30 July 2025).

Стаття надійшла до редакції 04.08.2025 р.